Иаарту аурок аплан

6-тәи акласс аҿы

О.Е.Ҷанба ихьз зху

Хыԥсҭатәи аԥсуа бжь. школ

Арҵаҩы Чалмаз Ҵь.И.

Атема: Аҟазшьарба ашь-ра.

Ақәкы: Аҟазшьарба ала ироуз адырракәа рашь-ра, реизакра ,ахаҭашьатәи азыҟашьатәи рцәеиламго разыҟаҵара аҟазшьарба аеыпсахшьа ала ироуз адырракәа рышьақәырӷәӷәара.

Алабҿабатә хархәагақәа: акарточкақәа,асахьа,ацитата,ажәеихда ,ашәа.

Аурок ацашьа.

I.Аиҿкааратә хәҭа.

1.Апсшәаҳәара. Иҟоу иҟам аилыргара.

2.Адевиз Аҧсшәа бзиа избоит сара аилыргара.

Арҵаҩы лажәа.Иахьа ҳара апсшәа аурок шымҩапгаз рбарц азы иаҳзааит асасцәа .Нас шәааи идҳарбап ҳхатәы бызшәа шаҟа бзиа ииабо.Иахьатәи ҳаурок девизс иамоуп Аҧсшәа бзиа избоит сара .Ахәыҷқәа исазҳәода иахьшәаҳахьоу иахьынтәиаагоу ?

- Арҭ ацәаҳәақәа аагоуп Аҧсны Жәлар рпоет Б.У.Шьынқәба иажәеинраала аҟнытә.

Ашьха зыхь еиҧш ахьхьа-хьхьаҳәа,

Аҧсшәа бзиа избоит сара .

Иамазамкәа хьаҳәа-ҧаҳәа ,

Иқәыҩлааит Аҧсынра!

Насгьы иазгәастәар сҭахуп сынтәа ҳазҭало ашықәс Б.У.Шьынқәба ишықәсны ирылаҳәоуп.

Арҵаҩы : Абызшәа иазкны уаҳа ажәеинраала зҳәар зҭахыда?

Атцаҩы:

Аԥсшәа! Исыцыршаз сажәа.

Гәыҳәԥыхштцас изырхәыхәыз сҟырҟы,

Ԥсра-зра зқәым жәлар ражәа.

Уара ,сыблагә ,схы,са сыԥсы (В.Ац.)

Камилла баргьы иҳабҳәар бтахума ? Ҳабзызырҩуеит.

Аԥсуа ибызшәала

Адунеи еибаркуп

Аԥсуа ибызшәала

Адунеи еилкаатәууп,

Аԥсуа ибызшәада

Иԥшзам Аԥсынра.

Аԥсуа ибызшәада

Изахьзузеи Аԥсынра!?(В.Касл.)

Артцаҩы Ибзиоуп ахәыҷқәа! Шәахьыҟазаалак ишәхашәмырштцын,иԥхашәымшьан шәхатәы бызшәа,пату ақәшәтцала ,шәеиҷаҳала,ишәыхьчала,ижәдыруаз уи аныҟам ҳаԥсадгьылгьы шыҟамло. Уажәы ҳаиасып ҳаурок ахь.

II. Иазҳәода иҳамазеи ҩныҟатәи дтцас?

Атцаҩы: Ҳара ҩныҟатәи дтцас иҳаман 58-тәи аҽаршь.Уаҟа иалкаатәын ахьызҟеи аҟазшьарбеи.(даԥхьоит)

III.Адырракәа рышь-раз азтцаарақәа.

Артцаҩы: Иахьа шәареи сареи ишьақәҳаргәгәоит иҳамоу адырракәа ҳазхысыз атемала.

1. Иарбан жәаҳәахәтоу ҳазхысыз?

-Ҳара ҳахысит аҟазшьарба.

2. Ишԥашои ажәаҳәа хәҭақәа?

- Ажәаҳәа хәҭақәа шоит зхала иҟоуи ацхыраагзатәи ҳәа.

3. Зхала иҟоу ҳәа ҳзышьҭоу арбан,избан изрыхьзу зхала иҟоу?

-Зхала иҟоу жәаҳәа хәҭақәоуп ахьызҟа,аҟазшьарба аҟацарба,аԥхьазара хьзы,ахьызцынхәра ,ацынгыла.

Урҭ ирымоуп рхатәы зҵаарақәа аҳәоу аҿы ҳәоу хәҭаны иҟалоит.

4. Шаҟа цхыраагзатә жәаҳәахәҭа ҳамеи ,избан ацхыраагзатә зрыхьзу?

-Ацхыраагзатә жәаҳәахәҭақәа ԥшьба ҳамоуп ашьҭынгылақәа,аидҳәалага,ахәҭаҷ,абыжьҭҟьа.Урҭ ирымазам рхатә зҵаарақәа ҳәоу хәҭаны иҟалазом.

5. Изахьзузеи аҟазшьарба?

-Аҟазшьарба амаҭәар аҟазшьақәа аазырԥшуа зхала иҟоу жәаҳәа хәҭоуп.Аҟазшьарба зҵаарақәас иамоуп <u>Изеиԥшроузеи? Дзеиԥшроузеи?</u>

6. Ишԥашо аҟазшьарба?

-Аҟазшьарба шоит ахаҭашьатәи азыҟашьатәи ҳәа.

<u>Арҵаҩы</u>: Ибзиоуп ахәыҷқәа. Уажәы шәҩыгақәа шьҭышәх ианышәҵа амза, арыцхә ,акласстә усура,атема.

IV. Аҵаҟа ианышәҵа <u>ажәартә диктант.</u>

Аԥсадгьыл, <u>ашкәакәа, аихатәы,</u> аҳәа, <u>амҿтәы,</u> аҳақьым, аҷкәын,<u>ахьтәы,</u> ахаҳә, <u>аҟаԥшь, абзиа,</u> алу, ачуан, <u>ахаҳәтә, аԥшза,</u> амса,аҟалакь, <u>ахьатә, аиқәаҵәа,</u> ахьшьыцба.

Шәааи абраҟа иаҳшап аҟазшьарбақәа (еицырҳәоит зегьы).Ибзиоуп. Егьырҭ ажәақәа иарбан жәаҳәахәҭоу изҵазкуа?

<u>Аҵаҩцәа:</u> Ахьызҟа.

Артцаоы: Ииашоуп. Ус анакәха исазҳәода изахьзи ахьызҟа?

Атцаоы: Аматәаркәеи аматәартә еилкаараҟәеи рыхьызҟәа аазырҧшуа зхала иҟоу ажәаҳәа хәҭа_ ахьызҟа ахьзуп.Ахьызҟа зеиҧш грамматикатә ҵакыс иамоуп ажәартә ҵакы.Ахьызҟа шоит ѡбаны ауаѡытәыѡса аазырҧшои аматәар еилкааракәа аазырҧшои. Зҵаарақәас иамоуп **Иарбан? Дарбан?** Аҳәоу аҿы изыххҳәааахоит,изырхатә хартәаагахоит.

V. Артцаоы: Шәааи, ахәыҷқәа, уажәы ажәартә диктант аҿы иаҳҧылаз ҟазшьарбак ҳхы иархәаны еиқәҳаршәап аҳәоуқәа,нас синтаксисла еилҳаргап.

Аласба шкәакәа амѡан ицәыуо итәан.

Ахаҳәтә ѡны гылан.

Азиас ахықәаҿ аѡны ҧшза гылан.

Артцаоы: Ахаҭашьатә ҟазшьарбакәа захьзузеи?

- Ахаҭашьатә ҟазшьарбакәа аматәар аҟазшьа аадырҧшуеит ишиашоу,иара аматәар ахаҭа излаҟоу аҟазшьала.Иаххәап: атцаоы бзиа,аҷкәын ҟәыбҷа,атцыс ҧшқа.

Иарбан суффиксу ахаҭашьаҿ ҟазшьарбаҿы иреиҳазоу аҟазшьа злаарҧшхо?

- Ахаҭашьатә ҟазшьарба ианыҧшыр алшоит еиҳазоу аҟазшьа суффикс _-за абзоурала ашкол дуузза, аѡны ҧшзаза, атцла харакза.

Артцаоы: Ахаҭашьатә ҟазшьа зныҧшуа асуффиксқәа арбану,иаадырҧшуеи урҭ?

- Ахаҭашьатә ҟазшьарба ахәшьаратә суффиксқәа шоит азырҳара азырбоуи арԥсьюра азырбоуи ҳәа. Урҭ аарԥшуп асуффиксқәа **-ҳаҳара,-жжыры,-ҟаҟара** у.уб.иц.

Иаҳҳәап аиқәацәҳаҳара,аҟапшьхәхәра,ахаакәкәара.

VI. Ибжьаргыл аҟазшьарбақәа.

Артцаԥы: Шәтетрадқәа аашәырты. Ианышәҵа арҿиаратә диктант.Сара аҳәоуқәа срыԥхьоит,урҭ рҿы ибжьажьуп аҟазшьарбақәа абжьаргылара ахьаҭаху акарточка шьҭысхуеит, шәра ианышәҵоит иақәнагахаша аҟазшьарбақәа.

Аԥшәма бааԥсы днаскьагаԥуп.

Ала бзиа аԥшәма иеишуам.

Асас арзны маҟа имҕан.

Асабиацәа хәычқәа рыцәаабжь ажәԥан иналазит.

Артцаԥы: Шәааи шьҭа абарҭ аҳәоуқәа еиқәҳаршәаз,ианаҳҵаз морфологиатә еилҳаргартә.

Лана баҳзаԥхьеи актәи аҳәоу иҳаҳәа ибжьабыргылаз иаҳзеилырга.Егьи аҳәоу ҳзеиллыргоит Алина.Ахԥатәи аҳәоу ҳзеиллыргоит Дариа.Иазхоуп. Аҵыхәтәантәи аҳәоу баҳзаԥхьеи Алиса.

Ахәыҷқәа, Алиса дзыԥхьаз аҳәоу ишәгәаланаршәеи ?

-Ҳара ари аҳәоу иаҳгәаланаршәоит аибашьра анцоз 1992-тәи аш.декабр14.Ҭҟәарчалнтәи Гәдоуҭаҟа иаауаз авертаԥиот ақырҭуа фашистцәа Лаҭа иҭадырхеит.

Ахәыҷқәа,уажәы убри иазкны ажәеинраала даҳзаԥхьоит Алиса.

Минуҭктәи аҿымҭрала иаҳгәалаҳаршәап уаҟа иҭахаз аҳәычқәеи Аҧсны зхы ақәызҵази.

VII. Ашәҟәы аус адулара.

Арҵаҩы: Иаашәырты шәшәҟәқәа шәахәаҧш аҽар 59. Араҟа иану аҳәоуқәа рҿы иалҩаатәуп азыҟашьатә ҟазшьарбақәа, нас урҭ злаарҧшу асуффиксқәа ирыцшьтәуп.

Ибзиоуп. Изахьзузеи азыҟашьатә ҟазшьарбақәа?

- Азыҟашьатә ҟазшьарбақәа амаҭәар аҟазшьа аадырҧшуеит ишиашоу акәымкәа иара даҽа маҭәарк ишазыҟоу иаҿырҧшны.

Иаҳҳәап: аихатә лаба, ахьтәы мацәаз, арзны маҟа.

Арҵаҩы: Иарбан суффиксу азыҟашьатә ҟазшьарба шьқәзыргыло, насгьы ажәытә ишҧаҟаз?

-Азыҟашьатә ҟазшьарба аарҧшхоит егьырҭ ажәаҳәа хәҭақәа асуффикс –тә, -тәы, -тәи арыцҵарала, аха ари асуффикс жәытәла иамазамызт.

Иаҳҳәап: азынтәи амаҭәақәа-азын маҭәақәа, ахьтәы мацәаз-ахьы мацәаз.

VIII. Ахала усура.

Арҵаҩы: Уажәы имҩаҧаагоит ахалатә усура. Аха ҳалагаанза исазҳәода аҟазшьарба аҽышҧаҧсахуеи?

-Аҟазшьарба аграмматикатә категориақәа ахьызҟатәқәа иреиҧшуп. Аҟазшьарба еснагь ахьызҟа иахьахьҧшу аҟнытә ироуа арбагақәагьы еицырзеиҧшуп.

Иаҳҳәап: ашәҟәы ҿыц

ашәҟәы ҿыцқәа

шәҟәы ҿыцла

шәҟәы ҿыцс

шәҟәы ҿыцда

шәҟәы ҿыцк

Ибзиоуп! Сгәы иаанагоит аҷкәынцәа аԥҟара шәзызҍ рϣоит ҳәа,уажәы шәара карточкала аус жәуеит.Ахьызҟеи аҟазшьарбеи шәыргылоит иахәҭоу акатегориаҿы.

Акартока №1.

Аҳақьым бзиа-

Аϣны ҿыц-

Аҵаϣы бзиа-

Аԥша цәгьа-

Аласба хәычҷы-

Акарточка №2.

Аԥша цәгьа-

Арҵаϣы ҿыц-

Ахра ҳаракы-

Ауаϣы ҳалал-

Афатә хаа-

Акарточка №3.

Акарандашь ҟаԥшь-

Асахҭан еимаа-

Ахьтәы уардын-

Ашәҭ ԥшза-

Арзны дач-

Акарточка №4.

Аҵәа ҟапҳшь-

Ахьтәы хапҳыц-

Асахҭан еимаа-

Ашәҭ ҧшза-

Аҧсҭҳәа шкәакәа-

Арҵаҩы: Иацы ишәсырбахьаз асахьа шәгәаламшәо шәазхуцрац шәасымҳәази.Абри асахьа ала ижәҩуеит ахҭҳәаа «Ҭагалан» ҳәа хыс иаҭаны.Нас ишәҧылаз аҟазшьарбакәа еиқәышәыҧхьза.

IX. Ахәыҷқәа,шьҭа шәааҧсазар акәхап хәыҷык шәлахәыххарц азы ҳазызырҩып аҧсуа ашәак,нас иалҳкаап ианахҵап ахьызҟеи аҟазшьарбеи ашәаҿ иаҳҧылаз.

X. Аклассҭәы аус адулара.

Арҵаҩы: Уажәы ҳахәаҧшып аклассҭәы,араҟа ианупа аҟазшьарбакәа ирзышәыҧшаа урҭ антонимқәа (ирҿагыло ажәақәа).

1.Ау-<u>акәаҿ</u>

Ахәыҷы-<u>аду</u>

Ахаа-<u>аша</u>

Абзиа-<u>аҵәгьа</u>

Аҳарам-аҟьиа

2.ахьшәашәа-<u>аҧха</u>

ажәытә-<u>аҿыц</u>

ашкәкәа-<u>аиқәаҵәа</u>

аҟәыш-<u>агаза</u>

алас-<u>ахьанҭа.</u>

XI. Аурок ашь-ра.

Арцаҩы: Иахьатәи ҳаурок ахыркәшарахь ҳнеит.Шәареи сареи иахьа ишьақәҳаргәгәеит аҟазшьарба ала иҳамаз адырраҟәа,иазгәаҳҭеит уи аҽыԥсахшьаҟәа, ашашьа уҳәа уб.иц.Уажәы ҳаурок ҳалгаанза еиқәҳаршәап ажәеихда.Еиқәыршәаны ҳаналгалак хыхьтә цаҟа иҳауеит ажәаҳәа хәҭақәа ҭызцаауа анаука ахьз.

Ажәеихда.

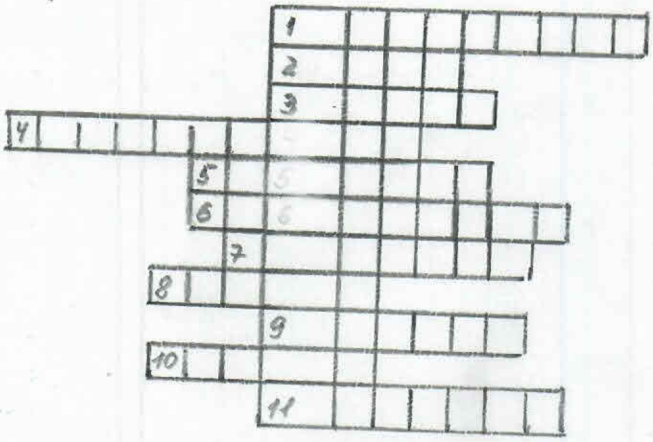

1 .Аԥсуа Аԥсны изҭаз.

2. Аԥсуа новелист,аламыс азышәаҳәаҩ ихьз.

3. Раԥхьтәи ашкол ахьаадыртыз.

4. Амаҭәар аҟазшьа аазырԥшуа ажәаҳәа хәҭа.

5. Анбанқәа иалкаау реишьҭагылашьа ахьз.

6. Ашьҭыбжьқәа ҭызцаауа анаука.

7. Аԥсуа журналк ахьз.

8. Нарҭааи Абраскьыли ирызку аҳәамҭақәа ишԥарышьҭоу?

9. Абираҟи агерби равтор ижәла.

11. Аԥсуа литература ашьҭаркҩы ижәла.

12. Аԥсны Аҳәынҭқарра раԥхьтәи ахада ижәла.

<u>Артҵаҩы:</u> Иарбан ажәоу ишәоуз?

<u>Аҵаҩцәа:</u> Аморфологиа.

<u>Артҵаҩы:</u> Исазҳәода изахьзузеи аморфологиа?

-Ажәаҳәа хәҭақәа ҭызҵаауа абызшәадырра аҟәша **<u>аморфологиа</u>** ахьзуп.Аморфологиа ажәа аагоуп абырзен ажәа ахьтә **«морфе»** ииаанагоит аформа, **«логос»** аҵарадырра.

XII. <u>Аҩныҟатәи адҵа.</u>

Ахәыҷқәа,иаашәырты шәымшынҵақәа.Аҳәоуқәа ?? рышь.аҟаз. ралкаара.

XIII. <u>Ахәшьаракәа.</u>

<u>Артҵаҩы:</u> Ахәыҷқәа,даара ибзиоуп, иахьа шәхы бзианы иаашәырԥшит .